

לימודי ארץ-ישראל וארכאולוגיה

ירושלים מאז הכיבוש הצלבני

יחידת לימוד אחת

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון	—	(40×1)	—	40 נקודות
פרק שני	—	(20×1)	—	20 נקודות
פרק שלישי	—	(20×1)	—	20 נקודות
פרק רביעי	—	(5×4)	—	20 נקודות
סה"כ	—			100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראה מיוחדת: לפני שתענה, קרא בעיון את ההוראות בראש כל פרק.

הערות: בעמוד 7 בשאלון מפורטות התקופות העיקריות בתולדות ירושלים.

בעמוד 8 בשאלון מפורטים אתרי השטח הנוגעים לשאלון זה. האתרים מסודרים לפי תקופות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

השאלות

- שים לב:** (1) בעמוד 7 מפורטות התקופות העיקריות בתולדות ירושלים.
 (2) בעמוד 8 מפורטת רשימת אתרי השטח הנוגעים לשאלון זה.
 (3) ענה על השאלות בכל פרק לפי ההוראות.
 בשאלות שבחרת ענה על כל סעיפי השאלה (מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

פרק ראשון (40 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 1-2.

1. תהליכי שינוי בשלהי התקופה העות'מאנית

- א.** בשנות שלטונו של מוחמד עלי בארץ-ישראל חלו בה שינויים בתחומי חיים רבים:
 דת, דיפלומטיה, כלכלה, משפט ועוד.
 בחר בשלושה תחומים ותאר את השינוי שחל בכל אחד מהם בתקופת שלטונו של מוחמד עלי
 (סך הכול – שלושה שינויים). (9 נקודות)
- ב.** במאה התשע-עשרה כונתה האימפריה העות'מאנית "האיש החולה על הבוספורוס".
 הסבר את התפיסה שכינוי זה מבטא, וכתוב כיצד תפיסה זו השפיעה על המדיניות של מעצמות
 אירופה כלפי האימפריה העות'מאנית. (10 נקודות)
- ג.** במאה התשע-עשרה חלו שינויים מרחיקי לכת בחינוך היהודי בארץ-ישראל, עם התבססותם
 של אנשי "היישוב החדש". אנשים אלה ניסו להנחיל את עקרונותיהם לכלל הציבור.
 ציין את השמות של שניים ממוסדות החינוך שהקימו אנשי "היישוב החדש" בירושלים, והסבר
 אילו עקרונות של אנשי "היישוב החדש" באו לידי ביטוי בפעילות שהתנהלה במוסדות אלה.
 (12 נקודות)
- ד.** קרא את הקטע שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.
- תדירה זו [של זרים לארץ-ישראל ולירושלים] בדרך כלל לא הייתה רשמית. לקחו בה חלק אנשים
 וגופים פרטיים, ולא בהכרח עמד מאחוריה אינטרס מדיני כלשהו. עם זה, המדינות שזרים אלה היו
 נתיניהן ראו חובה טבעית לעצמן להגן עליהם ועל פעילותם.

(ד' קושניר, "ירושלים תחת שלטון הקיסרות העות'מאנית: בעיות ממשל ומנהל".

בתוך: ' ברטל, ח' גורן (עורכים), ספר ירושלים – בשלהי התקופה העות'מאנית (1800-1917), ירושלים תש"ע)

הגנה זו של המעצמות הזרות על נתיניהן בארץ-ישראל נוסחה בהסכמים.

ציין את כינויים של הסכמים אלה, וכתוב שתי זכויות מיוחדות שקיבלו הנתינים הזרים

על פי ההסכמים. (9 נקודות)

/המשך בעמוד 3/

2. ירושלים משנה את פניה לאורך הדורות

א. ירושלים הצלבנית

בתקופת השלטון הצלבני בירושלים שינתה העיר את פניה.
תאר שלושה שינויים שחלו בירושלים, שניכרה בהם השפעה של השלטון הצלבני.
(9 נקודות)

ב. ירושלים האיובית

מערך ההגנה של ירושלים בתקופה האיובית היה שונה במהותו ממערך ההגנה שלה בתקופות קודמות. תאר את השינוי, והסבר את הסיבה לו. (9 נקודות)

ג. המאה התשע-עשרה

היציאה מחוץ לחומות הייתה אחד התהליכים החשובים ביותר בשינוי פני העיר במאה התשע-עשרה. "משכנות שאננים", "נחלת שבעה" ו"מאה שערים" הן שכונות יהודיות שנבנו בירושלים במחצית השנייה של המאה התשע-עשרה.

השווה בין שלוש השכונות האלה משלושה היבטים:

- מאפיינים עיקריים של תקנון השכונה
- צורת ההתארגנות להקמתה
- היבט אחד נוסף לפי בחירתך

(12 נקודות)

ד. העיר החצויה

ציין שניים מן העקרונות המרכזיים שהנחו את מתכנני העיר בפיתוחה בתקופה שהייתה חצויה, והסבר כיצד הם השפיעו בפועל על מראה העיר. (10 נקודות)

פרק שני (20 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 3-4.

3. הבנייה הממלוכית

- א.** מהי הסיבה לבנייה הרבה בירושלים בתקופה הממלוכית? (8 נקודות)
- ב.** לאדריכלות הממלוכית יש מאפיינים ייחודיים.
עיין בתמונה שבנספח א'.
ציין ארבעה מאפיינים ייחודיים אדריכליים כאלה הנראים בתמונה, ותאר אותם.
(12 נקודות)

4. התקופה הצלבנית

- א.** בתיאור המניעים למסעי הצלב אפשר להבחין בשוני בין המניעים שתיארו מחברי הכרוניקות בתקופת מסע הצלב ובין המניעים שתיארו ההיסטוריונים המודרניים.
תאר שוני זה, והסבר את הסיבה לו. (8 נקודות)
- ב.** ציין את הייחוד המשותף לכל מסדרי הנזירים הצלבניים.
כתוב את שמו של אחד מן המסדרים האלה, ותאר מאפיין מרכזי אחד של מסדר זה.
(12 נקודות)

פרק שלישי (20 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 5-7.

5. נספח ב'

א. עיין בנספח ב'.

ציין את שם המבנה המוצג בו, את מיקומו ואת תפקידו, וכתוב מי בנה אותו. (6 נקודות)

ב. בתקופה שבה נבנה המבנה הנראה בתמונה שבנספח ב', נבנו בירושלים בתי חולים.

בחר באחד מבתי החולים וציין את שמו. הצג ארבעה פרטי מידע המתארים את בית החולים

שבחרת ו/או את תולדותיו. (8 נקודות)

ג. הסבר מה היו המניעים לבניית בתי חולים בירושלים בתקופה זו. (6 נקודות)

6. נספח ג'

עיין בנספח ג'.

בנספח מוצגות שתי תמונות 1-2 של אותו האתר, בעבר וכיום.

א. זהה את האתר, וכתוב באיזו תקופה צולמה תמונה מספר 1. (4 נקודות)

ב. הסבר למה שימש האתר באותה התקופה, וציין את חשיבותו. (10 נקודות)

ג. באותה התקופה לא היה אתר אחר בירושלים ששימש למטרה שצינת בסעיף ב.

הסבר מדוע הוקם אתר זה במקום שבו פעל. (6 נקודות)

7. נספח ד'

א. עיין בנספח ד' ובו תמונות חוץ ופנים של אותו המבנה.

ציין את שם המבנה המוצג בנספח, את מיקומו ואת התקופה שבה נבנה. (4 נקודות)

ב. מהי התרומה של האדם שעל שמו נקרא המבנה לידיעותינו על ירושלים בתקופה זו?

(8 נקודות)

ג. במחקר יש סברה שהמבנה שזהו שמו היה במקום אחר בירושלים.

לפי סברה זו, ציין מהו המקום החלופי, והבא נימוק אחד התומך בקביעת המקום החלופי.

(8 נקודות)

פרק רביעי — מושגים (20 נקודות)

הסבר ארבעה מן המושגים 8-15 (לכל מושג — 5 נקודות).

שים לב: בהסבר המושג התמקד:

— בהגדרה

— במידע החשוב ביותר

— בהרחבה או בהדגמה

8. בתי הקדש	12. זאווייה
9. מילנריסטים	13. "בני חסות"
10. מפת T-O	14. "הקו העירוני"
11. "מקדש האדון"	15. צלאח אל-דין

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך

התקופות העיקריות בתולדות ירושלים

(מן המאוחרת ביותר לקדומה ביותר)

השנים	התקופה
מאז 1967	ירושלים המאוחדת
1967-1948	ירושלים החצויה
1948-1917	תקופת המנדט
1917-1801	המאה ה-19 (שלהי התקופה העות'מאנית)
1800-1517	התקופה העות'מאנית
1517-1260	התקופה האיובית והממלוכית
1260-1099	התקופה הצלבנית
1099-638	התקופה הערבית (התקופה המוסלמית הקדומה)
638-324	התקופה הביזנטית (תקופת התלמוד)
324-70	התקופה הרומית המאוחרת (תקופת המשנה)
63 לפנה"ס - 70 לספירה	שלהי ימי בית שני ותקופת בית הורדוס (התקופה הרומית המוקדמת)
332-63 לפנה"ס	התקופה ההלניסטית (תקופת בית שני / התקופה החשמונאית)
538-332 לפנה"ס	שיבת ציון (תקופת בית שני / התקופה הפרסית)
586-538 לפנה"ס	התקופה הפרסית
928-586 לפנה"ס	ממלכת יהודה (תקופת בית ראשון / תקופת הברזל)
1000-928 לפנה"ס	הממלכה המאוחדת (התקופה הישראלית / תקופת הברזל)
1200-1000 לפנה"ס	תקופת השבטים ומלכות שאול
עד 1200 לפנה"ס	תקופת הברונזה / התקופה הכנענית

רשימת אתרי השטח, לפי תקופות

התקופה הצלבנית

- כנסיית הקבר (תצפית מבחוץ)
- השווקים הצלבניים (השוק בקארדו)

התקופה הממלוכית

- מבנים ממלוכיים טיפוסיים ברחוב השלשלת (תמונות ותרשימים)
- בית כנסת הרמב"ן

המאה ה־19

- נוטרדאם (תצפית מבחוץ)
- בית סרגיי (תצפית מבחוץ)
- כנסיית סנט פול (תצפית מבחוץ)
- הרובע היהודי: בית הכנסת "תפארת ישראל", בתי מחסה
- משכנות שאננים
- בית דוד
- בית החולים רוטשילד (מכללת "הדסה")

ירושלים החצויה

- קו התפר — מוסררה: ע"ח 9, שיכוני המבצר
- מעבר מנדלבאום

נספח א'
(לשאלה 3)

נספח ב'
(לשאלה 5)

נספח ג'

(לשאלה 6)

הצלם: משה פרידן
לשכת העיתונות הממשלתית

תמונה 1 - האתר בעבר

תמונה 2 - אותו האתר כיום

נספח ד'

(לשאלה 7)

